

FORRADALMUNK MÁT ÉS HOLNAPOT FORMÁLÓ EMLÉKEI

Žarko Zrenjanin: *Válogatott írások*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1982.

A történeti érték csak egyik rétege Žarko Zrenjanin néphős, a Jugoszláv Kommunista Párt Vajdasági Tartományi Bizottsága háború előtti és háború alatti titkára könyvének, melyet dr. Danilo Kecić válogatott és melyhez Major Nándor írt előszót, mert a könyv tartalma napjaink gyakorlata és elmélete szempontjából is időszerű.

Az írások történelmi értékét azért említjük első helyen, mert nyilvánvalóan ez az elsődleges szempont, amely az olvasóban érdeklődést támaszt az itt közölt cikkek és egyéb művek iránt. A történelmi érték abból származik, hogy a könyvben közölt előadások, cikkek Pártunk történetének egyik legizgalmasabb korszakára vonatkoznak és hogy bennük Pártunk egyik előtérben álló vezetője, a titói vezetőség markáns egyénisége, a vezető pártkáderek egyike nyilatkozik meg. Ezért önmagukban is lényeges adaléka annak a tisztulási folyamatnak, amely során a Párt a titói úton forradalmi szerepét megvalósította.

Pártunk történetének egyetlen vizsgálója sem mellőzheti a fenti általános szempontot, viszont azt is szem előtt kell tartani, hogy a kötetben összegyűjtött művek számos konkrét vonatkozásban is tartalmazzanak történeti értéket. A könyvismertetés szűkös keretei között ennek válaszására nem vállalkozhatunk, ezért csak egyetlen konkrét példával illusztrálnánk ezt az állítást.

A cikkek és előadások megírásának időszakában a mozgalomban nemcsak a különféle szubjektív eredetű illúziók hatottak — például Sztálinnal, „Lenin művének folytatójával”, „a világproletariátus nagy vezetőjével” kapcsolatos illúziók —, hanem bizonyos objektív eredetűek is, például az, hogy a Szovjetunió gazdasága gyorsan behozza lemaradását, sőt hamarosan el is hagyja a kapitalista országokét. Mégis, már ebben a korszakban felismerhetjük Pártunk későbbi önálló útjának jegeit, ha szem előtt tartjuk, hogy a pártvezetők a titói irányvonal kialakulásának napjaiban milyen eredeti módon viszonyultak ezekhez az illúziókhoz.

Meglátható ez abban is, hogy a vezetők a sajátos feltételeket és konkrét elemzéseket fontosabbnak, mérvadóbbnak tartották minden kominintern központban hozott döntésnél vagy sablonnál. Például a Kominintern kimondta a régi Jugoszlávia feldarabolásának tételét, a jugoszláv kommunisták viszont — a határozat nagyobbra vert bírálata nélkül ugyan, de nagy eréllyel — nekiláttak az ország jövődjé föderatív felépítése elméletének kimunkálásához. Mikor a szovjet teoretikusok az októberi forradalom példájának abszolutizálása alapján készített elmé-

letének hatására a Komintern azt hirdette, hogy Jugoszláviában először egy polgári demokratikus forradalomnak kell elkövetkeznie és csak utána jöhet a proletárforradalom — olyannyira, hogy a Szovjetunióban még a népfelzabardító harcot is két szakaszra osztották, azt hirdetve, hogy 1941 elejétől az AVNOJ második üléséig polgári demokratikus forradalom volt —, a jugoszláv kommunisták habozás nélkül dolgoztak a társadalmi átalakulás előkészítésén, amely egyidejűleg vezet a nemzeti összefogáshoz a faszizmus elleni harcban és nyit utat a dolgozó tömegek társadalmi igényeinek kielégítése felé. Egyúttal a leg-erélyesebben szembeszegültek minden olyan felfogással, amely a szovjet tapasztalatok és eredmények népszerűsítését elegendőnek tartja a forradalom előkészítéséhez és a tömegek mozgósításához. Žarko Zrenjanin például így gondolkozott: „Téved az, aki falun csak agitál és csak oroszországi kolhozokról beszél, abban a hiszemben, hogy így megnyeri a parasztság többségét a kommunizmus ügyének, és ha becsapódik, akkor újabb ostobaságot tesz, szidni kezdi a parasztokat, hogy állítólag buták, nem lehet velük semmire sem menni.”

De nemcsak a párttörténet azon időszakához nyújt rendkívül gazdag anyagot Žarko Zrenjanin könyve, amelyben kialakult a forradalom megszervezésére és vezetésére alkalmas párt, hanem egy egész sor mába is átmenthető és hasznosítható szempontot, gondolatot tartalmaz. Például a pártvezetőnek és a kommunistának ebben a korszakban kialakult eszményképét, amit napjainkban is érvényesnek kell tekinteni. Ezenkívül a napjainkban folyó vitákhoz is hasznosítható gondolatokat találhatunk Žarko Zrenjanin könyvében.

Első pillantásra úgy tűnik, mintha a könyvben megjelent előadások, cikkek elméleti értéke volna a legkisebb, hiszen Žarko Zrenjanin kevés kérdésnek kínálja sajátos, elméleti megközelítését. A cikkek úgyszólván mindig napi gyakorlati szükségletet szolgáltattak, az előadások pedig leggyakrabban egy-egy kérdést népszerűsítő, nemegyszer leegyszerűsítő feldolgozások. De ez csak látszat. Ugyanis bátran beszélhetünk Žarko Zrenjanin itt megjelent munkáinak elméleti jelentőségéről és értékéről is, ha figyelembe vesszük, hogy minden győztes vagy vesztes forradalom az elméleti tanulmányozás és általánosítás gazdag tárházát kínálja minden későbbi forradalom számára. Minthogy a mi forradalmunk sajátos és eredeti — mint minden igazi forradalom —, előkészítésének minden mozzanata, főleg a szubjektív erők szerepe, de a mindennapi pártélet dokumentumai is, nélkülözhetetlen tényeket és tapasztalatokat tartalmaz azok számára, akik ezt a forradalmat építik be a marxista elméletbe, vagy a marxista elmélet válaszait keresik a gyakorlat mindig újabb és újabb kérdéseire.

Žarko Zrenjanin munkáinak tapasztalatanyaga napjainkban is időszerű, főképp az európai kommunista pártok gyakorlata szempontjából, és két elméleti feldolgozást kívánó kérdéshez is rendkívül értékes ada-

léksort nyújt. Az egyik az a bonyolult dialektikus folyamat, amelyben a forradalmi tömegek létrehozzák a forradalom élcsapatát és a forradalmi élcsapat megszervezi, vezeti a forradalmi tömegeket. Ebben a keretben a központi kérdés a hétköznapi problémák és a forradalmi célok közti viszony, amit a mi forradalmunk olyan sikeresen oldott meg, ma pedig megannyi kommunista párt számára a társadalmi átalakulás felé haladás, sőt nem egy esetben a fennmaradás központi problémája. A másik pedig a többi haladó erővel való szövetkezés bonyolult kérdése, ami a Žarko Zrenjanin által feldolgozott korszakban a pártélet fontos problémája volt, ma pedig az eurokommunista pártok számára talán a legfontosabb kérdés.

A történészek és a történelmi kérdéseket izgalommal boncolgató, a tegnapot a mában is keresők, a holnaphoz útmutatást kutatók, a marxista elmélet számos mai időszerű kérdését tanulmányozók hasznos könyvet kaptak Žarko Zrenjanin munkáinak ezzel a gyűjteményével. És tanulságként egy hasznos útmutatást is kapnak: a kommunisták számára a gyakorlat minden lépése elmélyült elméleti felkészülést és tanulmányozást igényel, amiből egyformán ered az a követelmény, hogy a kommunista nem veszhet el a hétköznapi pragmatizmusában, és hogy az élcsapatot elsősorban a problémáknak a forradalmi elméletet szem előtt tartó tudatos megközelítése teszi élcsapatává.

BALINT István

KRÓNIKA VAGY REGÉNY? FELIDÉZÉS VAGY MEGIDÉZÉS?

Dobai Péter: *Vadon*, Magvető, Budapest, 1982.

Több tényező játszott közre abban, hogy a *Vadont* várakozással vegyük kézbe. Korábbi történelmi regénye, a *Csontmolnárok* (1974) kapcsán új szempontokat nyertünk a mai magyar regény és a történelmi tematika összefüggéséhez. A *Csontmolnárokban* Dobai más módon tematizálta a történelmi anyagot, kérdéskört, mint Mészöly, Lengyel, Esterházy vagy Nádas, szemlélete azonban e vonulathoz közelítette. Alcíme szerint „Egy múlt századi magyar regény” kívánt lenni, e kívánalomhoz idomította a regénynyelvet, melyből hatásos stilizáló-archaizáló elegancia bontakozott ki. Példaszerű tömörítést, ökonómiát érvényesített a kompozícióban, önálló szemléletet a regényvilág kiépítésében. Az ábrázolás inadekvát követelményét megjelenítéses közlés-móddal váltotta fel, túlnyomórészt párbeszédes-dramatizált szöveget, diszkurzív regényfelületet alkotott, az egyéni szólalmok szembesítésével, hőseinek beszélgetésével mentesítette a szerkezetet a szélességben terjedő regényalakítás veszélyeitől s drámai összetartottságban mutatta fel a történet helyzetsorát. A